

Лукіна Л. Р. Постать В'ячеслава Липинського як взірець поєднання польської національності та української ідентичності (на матеріалі роману Тані Малярчук «Забуття») /Л. Р. Лукіна// Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Слов'янська філологія: історія, сьогодення, перспективи» / відповід. за випуск Л. Ю. Ріднева. – Умань: ВПЦ: «Візаві», 2017. – С. 78–82

Постать В'ячеслава Липинського як взірець поєднання польської національності та української ідентичності, на матеріалі роману Тані Малярчук «Забуття».

Яскравою зіркою на небозводі сучасної української літератури є письменниця Таня Малярчук. Її творчість не лише схвально сприймається читачами, Малярчук здобула заслужену повагу і визнання відомих письменників. Авторка ряду книг, деякі з яких стали бестселерами не тільки в Україні, але й за кордоном. Тетяна Малярчук продовжує радувати не лише читачів, а ще й критиків і кінематографістів, забезпечуючи їх «їжею» для роботи. Свою популярність письменниця отримала завдяки власному специфічному баченню світу і багатьох речей, перетворенні їх з реальних у фантастичні, таким чином, народжуючи в думках неймовірні картини.

Таня Малярчук - авторка семи книжок і володарка кількох престижних міжнародних нагород, серед яких словенська «Kristal Vilenica» та польсько-українська премія імені Джозефа Конрада-Коженьовського. Письменниця народилася 1983 року в Івано-Франківську. Закінчила Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника з відзнакою, за фахом — філолог. Друкувалася в часописах «Березіль», «Четвер», «Критика», «ШО». Після переїзду до Києва працювала журналісткою на телебаченні, спершу на 5-му каналі, потім в програмі журналістських розслідувань «Попередження з Миколою Вереснем». З 2011-го мешкає у Відні.

Її оповідання й есе перекладені польською, румунською, англійською, чеською та білоруською мовами. В австрійському видавництві «Residenz» вийшли дві книжки у перекладі на німецьку («Говорити» 2009 р., «Біографія випадкового чуда» 2013 р.). Наступні переклади: «Von Hasen und anderen Europäern» (у берлінському видавництві FotoTARETA, 2014), «Лав-из» (Москва, Издательство АСТ, 2016). Стипендіатка програм Gaude Polonia (Польща) та Junge Akademie der Künste (Берлін). Колумністка в українських та німецьких інтернет-виданнях Deutsche Welle та Die Zeit Online [7].

В українців було чимало часу аби забути: про далеке минуле, про закриті двері вчорашності, про власну гідність, боротьбу, доблесть... про себе. Але ми встигли схаменутися, в останню мить заскочивши до потяга пам'яті й тепер, по клаптикам, збираємо роздроблені жорстокою тоталітарною системою фрагменти спогадів про самих себе - це важливо, це неминуче, якщо ми прагнемо надалі будувати свою країну справді незалежною, цілісною та процвітаючою. Література, так вже сталося, й це цілком закономірно, є одним із важливих, чи ба навіть ключових інструментів повернення тієї от історичної пам'яті українства. Адже реалістичні образи подій минувшини, стають основою для потужних літературних сюжетів, народжують, у майстерному письменницькому поєднанні факту та художнього обрамлення, нові незгоренні твори. Однією зі знакових книг, що перебрала на себе цю важливу, але не завжди вдячну функцію став роман «Забуття» відомої української письменниці Тані Малярчук .

Ми знаємо чимало про багатьох вітчизняних політичних і культурних діячів, починаючи з присивілих часів Київської Русі-України, до подій модерної української державності. Але в цьому буремному вихорі часто губляться імена, які по праву варто було б згадати, а ще краще – ніколи не забувати. Такою постаттю є В'ячеслав Липинський (5 квітня 1882 – 14 червня 1931рр.) – видатний український політичний, громадський та культурний діяч. Утім, при народженні, тоді ще звісно хлопчик-немовля, отримав інше

ім'я, та й прізвище його було змінено ним самим на український манер. За життя у нього було багато імен, творчих і політичних псевдонімів, якими він принагідно послуговувався: Василь Безрідний, В. Правобережець, але в батьківському домі, попри відверті пручання з боку самого В'ячеслава, він завжди був Вацлавом Ліпінським (Wacławom Lipińskim) – польським шляхтичем із українською душею. Сама ж Таня Малярчук окреслила іще одне його імення, яке підійде кожному, хто хоч раз у житті поставав перед важким вибором заради важливих рішень. «А який він справжній? Ренегат. Зрадник. Свій. Чужий. Поляк. Українець. Вацлав. В'ячеслав. Хто він? Відповідь ховалася в гушавинах розуму, але Липинський вже здогадувався, що вона не мала значення... мусив вибрати чиюсь сторону, але хоч би яку сторону він вибирав – однаково був зрадником. Зрадник – його нове ім'я. І вся життєва сила відтепер піде на те, щоб носити це ім'я з гордістю... Не мало значення, ким він був, мало значення – ким він хотів стати» [3, 37]. Можливо пані Малярчук має на увазі, що «зрадником» Липинського могли вважати представники польської інтелігенції за відвертий відступ від «сяйної польськості», а українська сторона спочатку з осторогою гляділа на «самонаверненого поляка». Але одразу варто вказати, що дефініція «зрадник» повністю розвіяна, як в самому романі, так і «великим синім китом часу» (як пише Таня Малярчук), оскільки діяльність В'ячеслава Липинського не викликає нічого окрім об'єктивної поваги нинішніх поколінь. Але авторка не робить ідею його внутрішніх протиборств основою сюжету чи його рушійною силою. У Малярчук, цілком доречно, українство Липинського не роздоріжжя, а доконаний факт – повнокровна ідентичність, яку обрав для себе її персонаж (а за сумісництвом історична постать), а письменниця лишень підкреслила це майстерністю власного стилю.

Оповідь про свого персонажа Таня Малярчук починає не з народження, а з його смерті й власної реакції на це (ліричної героїні) – УМЕР В'ЯЧЕСЛАВ ЛИПИНСЬКИЙ (і саме великими літерами) – акцентуючи тим самим на зворотності пригадування.

Така відверто серйозна історично насичена проза доволі нетипова для творчого шляху Тані Малярчук. Варто лишень згадати її попередню книгу «Біографія випадкового чуда», котра рясно наповнена песимістичними настроями та так званими «дрібносортними героями-персонажами» [1]. А тут спроба зануритись у життя видатного політика. Проте літературознавиця Інна Булкіна, у рецензії на «Забуття», в червневому номері часопису «Критика», наводить власне тлумачення такому дисонансу при виборі персонажа: «...у Тані Малярчук є свій жанр, вона – фахова авторка коротких історій про невдах, про «маргіналів і лузерів». Її проза завжди була соціальною, чорно-білою, одноманітною і «жіночою» за оптикою. «Забуття» – перший історичний роман авторки, велика оповідь про жінку, яка примушує себе згадати. Мабуть, треба сказати, що це роман про історичну пам'ять, про те, що вона несправедлива, – саме у цьому випадку і саме до цього персонажа, бо головний персонаж – В'ячеслав (Вацлав) Липинський...» [5]. Як головного героя Липинського не можна назвати ані цілковитим невдахою, ані цілковитим маргіналом. Він радше нагадує стислий варіант того, що відбувалося в період боротьби за українську державність в першій половині ХХ століття – багато спроб, відчайдушних, але не всі вони вдалі. Образ Липинського ніби образ тодішньої України – сам на сам із власними проблемами, попри низку родичів, самозречена боротьба, намагання принести користь своєю діяльністю суспільству, але, як підсумок, програш.

Як бачимо постать головного героя така ж суперечлива, як і сама книга про нього, адже «Забуття» Тані Малярчук може «похвалитися» одразу двома знаними відзнаками. Перша – титул «Книжка року ВВС 2016» – одна із найпрестижніших вітчизняних літературних нагород. Друга – «Золота булька» – цілковита протележність першій, за найгірший твір того ж таки 2016-го року. Дві крайності сучасної української літератури. Не варто вдаватися до надмірних рефлексій стосовно відзнак, оскільки найкраща винагорода, це любов читача.

Юлія Стахівська, у рецензії для газети «День» цілком доцільно вказує, що «Забуття» Тані Малярчук – це роман-палімпсест. Далі зазначає, що це: «...свого роду романізована біографія одного з найбільших українських істориків, філософів і політиків ХХ століття В'ячеслава Липинського, що проступає із сюжетної лінії життя нашої сучасниці, альтер-его авторки, її історії, і з нутра всемогутнього і невблаганного кита (за)буття. Малярчук робить усе, щоб, місцями у досить-таки есеїстичній манері (і загалом ця книжка написана просто та реалістично), познайомити нас із самою постаттю – польським шляхтичем Вацлавом Липинським, який несподівано вирішив стати В'ячеславом Липинським і присвятити себе усього українським історії та рухові за незалежність. І хоч багато в Україні було мішаних шляхетських родів (згадується і про Кричевських, Виговських та ін.), для яких національність та релігія дуже часто ставали справою винятково політичною, та вибір у сторону «слабшого» від початку ставав викликом. З нього і почав Липинський свій усвідомлений шлях, ренегатом – для поляків, феноменом – для українців. Він пройде перед нами від вдоху до видиху, елегантний, закоханий, зворушливий, амбітний і твердий у своїй правоті, зневірений і хворий, забутий і знов об'явлений. А з ним пропливе його час: революційний і рішучий, сповнений ідеалістів і практиків... Час нездоланих натоді сухот, санаторіїв, довгих товариських розмов та диктованих відданому секретареві листів. А поруч, то там, то тут виринаючи, існуватиме у «Забутті» лінія оповідача, дивакуватої жінки у пошуках особистого щастя, жінки, що бореться з панічними атаками страху, і між цим усім – досліджує життя видатного історика. Такий прийом створює дзеркальну двоїну, перетин, що дає можливість виписати повніше протагоніста. Утім, і другорядною роль нашої сучасниці не назвеш, це паралельні герої, як шальки терезів, і у певних моментах складно сказати, хто про кого насправді розповідає...» [6].

Чимало уваги в романі авторка приділяє рокам життя Липинського в Кракові та його навчанню в Ягеллонському університеті. Коли ще зовсім молодий В'ячеслав познайомився з Богданом Лепким, якраз коли ходив на

лекції з української мови та літератури. Чоловіки стали добрими приятелями. Липинський не раз навідувався в гості до будинку Лепкого, де вони розмовляли на різні теми.

Попри небайдужість до всього українського, дружиною Липинського стала, затята полячка зі збіднілого шляхетського роду – Казимира. Вона була уособленням польської сторони в житті діяча, жінка всіляко намагалася знищити в Липинському В'ячеслава та повернути знатного шляхтича Вацлава. Але їй це не вдалося. Зрештою, їхній шлюб не можна назвати вдалим. Таня Малярчук, як майстерна письменниця, звісно ж, не могла оминати увагою такої колоритної й заплутаної любовної історії й водночас особистої драми свого невігаданого персонажа. І відобразити в романі цей аспект їй також вдалося.

Липинський має стосунок і до Умані. «...а вранці всі разом їхали на уманський двірець. Звідти подружжя Липинських мало дістатися до Жмеринки, зі Жмеринки до прикордонного з Австро-Угорщиною Волочиська...» [2, 90]. На Уманщині мешкав, та мав чималі маєтності дядько Липинського – Адам Рокитський.

Саме тут, у маєтку «Русалівські Чагари», молодий шляхтич обробляв землю, спілкувався з українцями, не полишаючи роботу над своїми працями. У липні 1913 року В'ячеслав оселяється у Русалівці. Від свого дядька він отримав маєток «Русалівські Чагари», у майновому вимірі – 160 десятин землі. Назва «чагари» означала – поле на розкорчованих залишках колишнього лісу. Земля знаходилась у віддалені від села. Там – у п'яти верстах від Русалівки – Липинський почав будувати власну садибу. Поселившись у Русалівці, Липинський звертає увагу на славне історичне минуле цієї місцини. Відписуючи Михайлу Грушевському свою нову адресу, він спеціально наголошує, що ця територія входила до складу колишньої Буцької сотні Уманського полку [3]. Уманщина мала стати земним раєм його сімейного затишку. Але й тут пана В'ячеслава спіткала невдача – дружина-

полячка не хотіла жити так далеко, тому виїхала звідси, а згодом селяни спалили й сам маєток.

Його боялися, бо він вимагав від людей гідності... український поляк... філософ у політиці, поет в історії... і головний герой роману, котрий через відстань майже ста років повертає нам із забуття славетне ім'я В'ячеслава Липинського.

Роман Тані Малярчук «Забуття» – не про забування, він про згадування. «Загадувати – моя розкіш, – пише авторка. – Я напружуюся, чманію, ніби падаю в якийсь бездонний вертикальний тунель, і немає за що вхопитися, пальці даремно шкребуться об ідеально гладку поверхню. Я падаю в минуле...» [2, 39].

Роман «Забуття» став знаковим твором сучасної української літератури, будучи дотичним до популярної нині теми – відновлення історичної пам'яті народу. Таня Малярчук провела нас шляхами видатного діяча, який ставив інтереси України вище обставин власного походження.

Список використаної літератури

1. Малярчук Таня. Біографія випадкового чуда./ Таня Малярчук – Харків: Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2012. - 240 с.
2. Малярчук Таня. Забуття./ Таня Малярчук – Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. – 256 с.
3. Молчанова Інна. Черкащина В'ячеслава Липинського // Інна Молчанова/ День. – 2017. – №173-174. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/istoriya-i-ya/cherkashchyna-vyacheslava-lypynskogo>.
4. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. - К.: Наукова думка, 1970-1980. - Т. 3. - С. 33.
5. Булкіна Інні, Стахівська Юлія. Таня Малярчук "Забуття" // Інна Булкіна, Юлія Стахівська/ Критика. –2017. – № 5-6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://krytyka.com/ua/journal/rik-xxi-chyslo-3-4-233-234>.

6. Стахівська Юлія. Роман від амнезії // Юлія Стахівська/ День. – 2016. – №229. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https:// day.kyiv.ua/ uk/article/ ukrayinci-chytajte/ roman-vid-amneziyi](https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayinci-chytajte/roman-vid-amneziyi).

7. Електронний ресурс. – Режим доступу:

<https://uk.wikipedia.org/wiki/Малярчук> Тетяна Володимирівна.